

Kontzientzia oinarri duen ekintza kolektiboa eta sakoneko berrikuntza: behetik gorako trantsizio bidea

Sharam Yalda

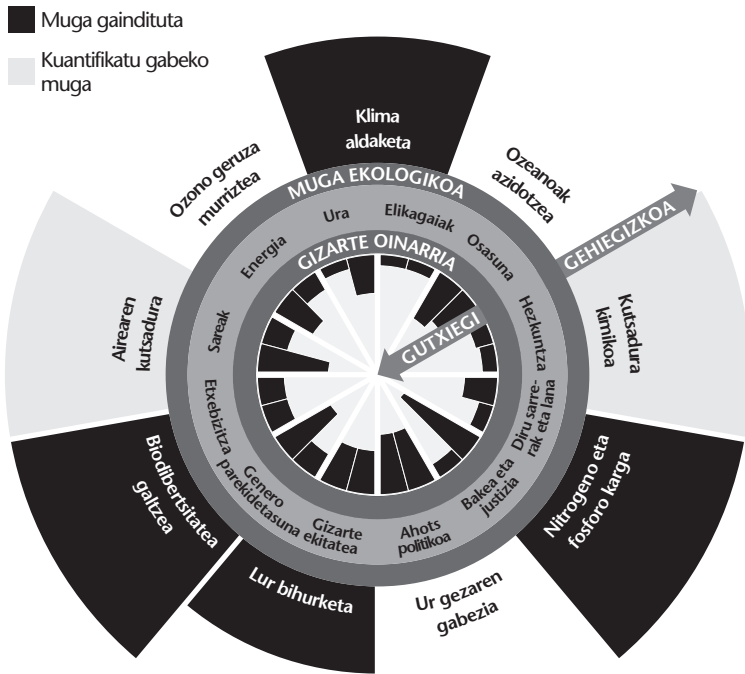
Human Nation berrikuntzarako aholkularitza enpresaren sortzailea

Muturreko krisi ekologiko, sozial eta pertsonalak bizitzen ari gara, eta, denborarekin, larriagotzen ari dira; izan ere, azken hamarkadetan bereziki, azkartu egin da polikrisi gisa eta porrot sistemiko bezala defini dezakegun fenomeno hori.

Krisi horien ondorioz larrienek sistema politiko eta ekonomikoei eragiten diete, Bigarren Mundu Gerraz geroztik ezagutu dugun 'mundu ordena industrial' ezarria desorekatu dute, eta, akaso, auzitan jarri dituzte azken mendeetan, Ilustraziotik gutxienez, helduleku izan ditugun uste oinarritzkoenetako batzuk.

Klima aldaketak, mundu osoko biodibertsitatea galtzeak eta tokian tokiko hondamen ekologikoak erronka itzelak izan dituzte ondorio, eta horrek esan nahi du gizateriaren historia modernoaren inflexio puntu batean gaudela, lehen aldiz nekazaritza iraultzak masa ekoizpenaren aroa abiarazi zuenetik eta gizakiok eskura ditugun baliabideak amaigabeak direlakoan eratu dugun ustiapen eredia martxan jarri zenetik.

Behetik gorako trantsizio bidea

Doughnut Economics-en eredu honek planetaren muga ekologikoak eta muga sozial onuragarriak haustearen ondorioak jasotzen ditu.

Iturria: World Economic Forum.

Orain bizi dugun aroari ‘Antropozenoa’ deitu diote geologoek. Seigarren suntsipen masiboaren aroarekin bat egiten duen epealdi horretan, gizakia planetaren ekosistemak muturreraino estutzen ari da, baita Lurraren geologia ere, eta ekosistema natural osoak eraldatzen ari da, baldintza hilgarriak eragiteraino. Norabidea aldatu eta baliabideak eta energia ekoitzi eta kontsumitzeko dugun modua mudatu ezean, krisi ekologiko gero eta sakonagoa eta Gaiaren ordena natural zabalaren hira pairatzera kondentatuta egongo gara, giza zibilizazioaren kolapsoranzko galbidean; hala, gizakiok geure buruak desagerraraziko ditugu ordena naturalaren baitatik.

Aberatsen eta pobreen arteko polarizazio soziala gorenean dago egun, tokian toki nahiz mundu osoan. Gero eta esku gutxiagotan biltzen dira aberastasuna eta diru sarrerak,^{1 2} eta,

ondorioz, gero eta jende gehiago bizi da pobrezian. Azken urteetan izan diren krisi ekonomikoek joera hori areagotu besterik ez dute egin; bereziki, 2008ko finantza porrotak eta COVID-19aren pandemiak.

2030 Agendak xedatutako Garapen Jasangarrirako Helburuak (GJH) 2030erako betetzeko bidean gauden honetan, ekologiaren egoera okertu eta gizarte desparekotasuna areagotu dela dioten txostenak jasotzen ditugu urtero.

Azken olatu globalizatzaileak, orokorrean, pertsona gutxi batzuei egin die mesede, eta handitu egin da elite horrek finantza sistemaren eta kapitalaren banaketaren gainean duen kontrola. Horren ondorioz, aberastasuna modu desparekoan banatu da, eta gero eta jende gehiago geratu da ekonomia globaletik at, enpleguari, jaki elikagarriak eskuratzeko aukerari, lurrari eta eragin politikoari dagokienez, besteak beste. Itzalpeko edo legez kontrako ekonomia ere kontuan hartzen badugu, zenbakiak are gordinagoak dira; armen trafiko ilegalak, droga trafikoak eta pertsonen trafikoak (lanerako nahiz sexu esplotaziorako), kontsumo ondasun faltasutuek eta lapurretek merkataritza globalaren atal esanguratsua osatzen dute, eta atzera ere elite txiki hori da legez kontrako jarduera horien onuraduna. Berriki argitaratutako txosten baten arabera, «itzalpeko mundu kriminalak bat egin du negozio eta politikaren mundu ikusgaiarekin, eta lausotu egin ditu legezkoa eta legez kontrakoa denaren arteko mugak».³

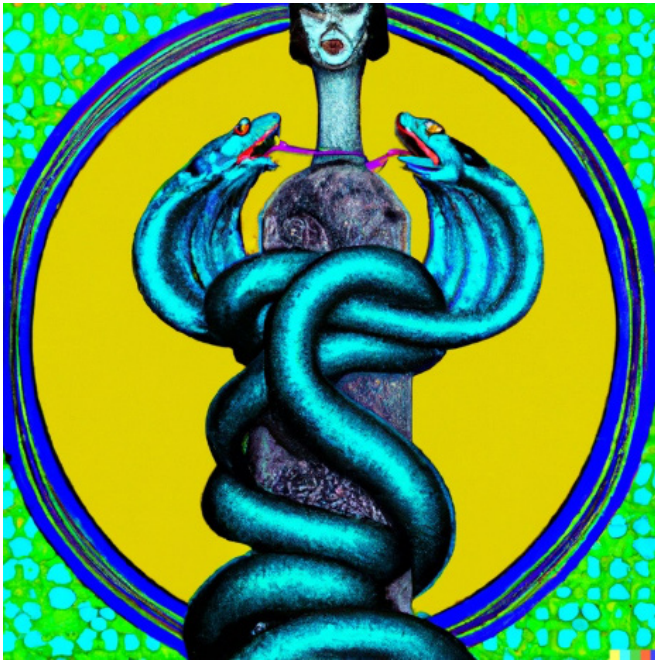
Artean:

Industriaren deslokalizazioak Europaren eta, oro har, Mendebalde osoaren industria sarea ahitu du, hornidura kate ahulak sortu ditu

2030 Agendak xedatutako Garapen Jasangarrirako Helburuak 2030erako betetzeko bidean gauden honetan, ekologiaren egoera okertu eta gizarte desparekotasuna areagotu dela dioten txostenak jasotzen ditugu

eta erresistentzia indarrez gabetu ditu tokian tokiko ekonomiak; besteak beste, langabezia eta azpienplegua dira gizarte arrakalaren kausa nagusietako bat.

Egun, mundu osoko herritarrek kontra egiten diote Ilustrazioaren garaitik ezarritako kontratu sozialari, zeinaren iturburua askoz lehenago ere aurki baikenezake, giza zibilizazioaren jatorrian, hau da, gizarte eredu patriarkalean. Aski ezaguna da eredu horrek darabilen antolaera politiko eta soziala, baita jabetza eskubide eta tituluen banaketa ere; halaber, genero eskubideak, genero dinamikak eta gizarte parekidetasuna taxutu ditu, eta, legeen eta logika filosofikoen baitan kodetuta, gizarte industrial modernoaren sistema eragilearen muintzat funtzionatu du.

Adimen Artifizialaren bidez sortutako artelan honek 'jainko buru eta errege patriarkal monoteistari' eginiko desafioa irudikatzen du, suge energia emearen birsorkuntzaren bitartez, zeina bat-batean altxatzen baita, dualtasun naturala biziberritzeko.
Iturria: DALL-E (OpenAI). Egilea: Sharam Yalda.

Gerda Lerner eta David Graeberren lanek agerian uzten dituzte genero desparekotasunaren eta gizarte ekitatearen krisiaren azpian dautzan misoginiaren eta sistema sozioekonomiko esplotatzailearen erroak, zeinak Babiloniako Ham-murabi kodean eta Abrahamen bideetan barrena (judaismoan, kristautasunean eta islamean batez ere) ezarritako pentsamolde monoteistan aurki baititzakegu.

Gero, esan zuen Jainko Jaunak: «Ez da on gizona bakarrik ego-tea; egin diezaiodan berari dagokion laguna».

Jainko Jaunak, landako abere guztiak eta zeruko hegazti guztiak lurrez moldatu eta gizonari eraman zizkion zein izen ezartzen zien ikusteko; honela, bizidun orok gizonak ezarritako izena izango zuen. Beren izena jarri zien, beraz, abere guztiei, zeruko hegaztiei eta piztiei; baina berari zegokion lagunik ez zuen aurkitu. Orduan, Jainko Jaunak lozorroan murgilarazi zuen gizona. Loak hartu zuenean, saihets-hezur bat kendu zion, hezurra hutsunea haragiz bete ziolarik. Jainko Jaunak gizonari kenduriko saihets-hezurrez emakumea moldatu eta gizonari eraman zion. (*Hasiera 2*, 18-22)

«Sor itzazue umeak eta ugalduek, bete lurra eta izan haren nagusi; mendera itzazue itsasoko arrainak, zeruko hegaztiak eta lurrean narraska dabiltzan piztia guztiak». (*Hasiera 1*, 28)

Gizonen eremu den razionalismoak gizonezko monoteismoa izan du oinarri, eta zientzia eta industria modernoaren sistema eragilea izan da, Isaac Newton, Thomas Hobbes eta Charles Darwin aita figurekin. Haatik, garrantzitsua da aitortzea garaian garaiko testuinguru kultural eta historikoak taxutu zituela horien ideiak; tartean, elite nagusiek generoaren, erlijioaren eta razionaltasunaren gainean zituzten ikuskerek.

Historia nagusiak klase nagusi boteretsua edo estatua ordezkatzeko, nekez islatzen du errealitatea, eta bazter uzten ditu subjektu zapalduen mundu ikuskerak. Mendebaldeko zientzia eta industria modernoaren garapena taxutu zuten faktore konplexuak egiazki ulertzeko, ezinbestekoa da diziplina anitzeko ikuspegi erradikala baliatzea; hain zuzen, loratzen ari diren konplexutasun ikasketei esker, modu osoago eta konplexuago batean uler ditzakegu gure historia eta

ondarea, antropologia, arkeologia eta beste zientzia batzuk konbinatuta.

Harrigarria da antzinako ideiek eta pentsamendu sistemek nola irauten duten, aurrerapen itzelak eginagatik; hain zuzen, aurrerapauso horiek garaipentzat hartzen ditugu, baina, egiazki, oinarri-oinarrizko giza eskubideen eta ekitatearen

Sistema politiko bertikalen nagusitasuna gorabidean da mundu osoan, eta prozesu hori azkartu egiten dute teknologiaren arloko aurrerapen esponentzialek

berreskurapena baizik ez dira. Emakumeek gizartean dituzten rolek aurrerapen handia egin dute azken bi mendeetan, Mendebaldean bereziki; bertan, hiru olatu feministen abaroen egin dute aurrera, azken hamarkadaren amaieran hasitako laugarren olatua hartzeraino. Alabaina, emakumeen askatasun eta eskubideak handituta ere, balio patriarkal eta

hierarkikoen eraginpean daude oinarri-oinarrizko egitura eta erakundeak oraindik ere; tartean, sistema politikoak, jabetza, erakunde ekonomikoak, armadak eta erlijioa.

Gobernu sistemak, gizarte arauak eta kultur praktikak goitik behera inposatu zaizkie komunitateei, eta ez dira modu naturalean garatu. Orokorrean, 'inplementatutako sistema' horiek eragin esanguratsua izan dute komunitateen antolalera lokalean: sinesmen sistemen eta balioen bitartez, tokian tokiko kulturetan sartu dira, are etxeetan, familietan eta jendearen eguneroko jarrera eta ohituretan ere. Sistema horiek inplementatzeko, indarkeria edo hertsadura baliatu izan dira maiz, edo, bestela, konplizitatea bermatzeko 'pizgarriak'.

Sistema politiko bertikalen nagusitasuna gorabidean da mundu osoan, eta prozesu hori azkartu egiten dute teknologiaren arloko aurrerapen esponentzialek; batik bat, energiaren erabilerari, garraioari, komunikazio digitalari edo armei dagozkienek. Finantza sistema lausoen eta zerga paradisuen bitartez, sistema horiek aberastasuna esku jakin batzuetan

are gehiago kontzentratzea ekarri dute, eta tokian tokiko ekonomia eta negozio txikiak desagerrarazi dituzte. Erakunde inbertitzaile handiek (nagusiki, BlackRock, Vanguard eta Blackstone) eta estatuaren itunpeko hitzarmenek (zeinak lobby taldeen eta *think tank* edo aditu taldeen interes jakinen eraginpean baitaude) gobernatzen dituzte sistema horiek, eta, normalean, talde txiki eta ez-demokratiko horiek epe laburreko irabaziak lehenesten dituzte, epe luzearako jasangarritasunaren aurretik.

Boterea diruak gidatutako eragin indar ez-demokratiko eta elitista horien esku egoteak gutxitu egiten du estatuak eta erakunde multilateralek beren herritarrak ordezkatzeko eta arazo transnasionalei (klima aldaketari, adibidez) heltzeko duten ahala; izan ere, erakunde pribatu horiek interes pribatuen eta finantza merkatuko emaitzen arabera lerratzen dute beren eragin indarra alde batera edo bestera. Interes eta emaitza horiek, normalean, kontraesanean daude epe luzeagoko asmoekin eta ongizate amankomuna babesteko helburuarekin.

Egun indarrean dauden arauak kulturalki eta sozialki erai-kiak diren heinean, porrot sistemikoaren aurrean auzitan jarri behar ditugu beroriek.

Krisitik, aukera: ‘amorruren aroko’ arrakala eta nostalgia, eta elkarlana oinarri duen etorkizun eraberritzailea ernatzea

Establishment politikoa *statu quo*-an errotuta dagoenez, agerikoa da ez daukala krisi gero eta larriagoari aurre egiteko nahirik, ezta gaitasun nahikorik ere; bien bitartean, ezegonkortasun soziala gero eta kezkarriagoa bilakatzen ari da. Gero eta nabarmenagoa da: eragile nahiz erakunde politiko boteretsuek osatutako gutxiengoaren eraginpean, eta interes nazional eta globalek zeharo baldintzatuta, *establishment* politikoa aukera mugatuak ditu maniobratzeko. Apurkako aldaketak egin arren, eta aldaketa hauspotzeko merkatu berrikuntza nahiz

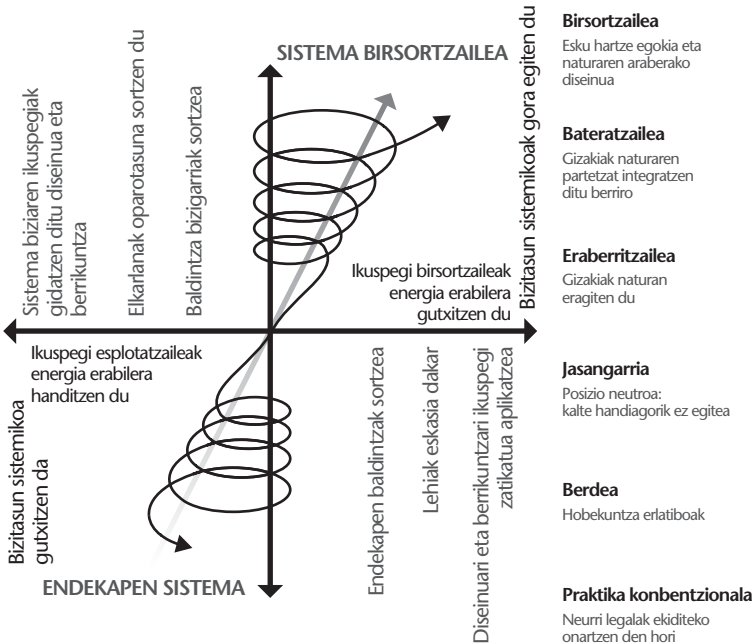
tresna politiko berriak sustatu arren, emaitzak eskasak dira; itxuraz, agintean diren indar politikoak eta *statu quo*-arekiko interes ezarriak dira oztopoa.

Tokian toki nahiz eskualdeetan, shock ekonomikoak eta horien albo kalteak pairatzen dituzte herritarrek, eta, horien ondorioz, larritu egiten dira. Kontzientzia eta jarrera kontentagaitza handiagotzen ditu horrek, eta jende saldoak altxatzera daramatza. Aldi berean, polarizazioa handiagotzeak gizarte arrakala itzela sortu du, eta zalantzan jarri du Bigarren Mundu Gerratik bederen indarrean egon den kontratu soziala (Mendebaldeko herrialdeetan). Kontzientzia globala eta hornidura kateen shockak berebat ari dira garabidean diren herrialdeak desegonkortzen, are erregimen 'egonkor' autokratikoak dituztenak ere. Gizarte arrakala eta polarizazio gero eta handiagoa izan da horren ondorio nagusia: 'amorruren aro' izendapenak definitu bezalaxe, extremismoak gora egin du espektro politikoaren ezker nahiz eskuin muturretan, eta talka egiten du erakunde eta politikagintza nagusiekin; horren adibide ditugu, esaterako, itzalpeko estatuaren teoriak AEBetan.

Politika multilateralei dagokienez, Europako Batzordearen Trantsizio Berde, Digital eta Justu baten aldeko gidalerro politikoekin ari da Europa ekonomia berri bateranzko bidea urratzen, Europako Batasunaren Hitzarmen Berdean ezarritakoari jarraiki. Haatik, politikek norabide berria hartu badute ere, herri ekintzaileen ustez mantsoegia da aldaketa, maila globalean batez ere. Aurrez aurre ditugun erronkei heltzeko premia larrian gaude,⁴ eta ez goaz bide onetik: noraezean gabiltza, eta ez gara gai GJHak betetzeko eta klima aldaketa 1,5 gradura mugatzeko, Nazio Batuen nazioarteko hitzarmenek, 2030 Agendak eta Parisko Akordioak ezarri modura. Ekimen horien aurkako *backlash* edo kontrako erantzuna agerikoa da. Elitearen zokorik kontserbadorenek eta horien jarraitzaile diren gizarte estratuek babesten dute jarrera hori, espektroaren eskuin nahiz ezker muturreko ikuspegi nostalgiko eta extremistekin. Haatik, AEBetako eta Europako eskuin muturreko talde kontserbadoreak dira,

batik bat, *backlash* horren sustatzaileak: horien ikuspegiaren baitan bat egiten dute familia balio tradizionalen berreskurapenak, aniztasunaren eta LGTB kolektiboaren aurkako jarrerak eta gutxiengoen, migranteen eta kanpoko langileen kontrako arrazakeriak. Halaber, klima aldaketa ukatu egiten dute, eta ekologistak eta manifestari antisistemak gizartea desorekatu nahian dabiltzan erradikaltzat dituzte. Muturreko indar politiko horiek amorrua zirikatzen dute sarri, eta promesa itxaropentsuak egiten dizkiete sistemak bazter utzi eta bozkatzeko eskubiderik ere ez duten kide zapuztu horiexei; esaterako, hezkuntza eta kritikotasun maila apalagoa duten landako herritarrei, zeinek sentitzen baitute sistema politikoaren korrante nagusiak alde batera utzi dituela.

Diseinu marko birsortzailea

Praktika konbentzionaletatik aldentzen den diseinu birsortzailerako markoa (Daniel Christian Wahl; Mang eta Reed (2012) jatorrizko lanetik moldatua).

Bien bitartean, erro sakoneko ingurumen eta gizarte porrotei heldu nahi die ikuspegi konbentzionalak, finantza merkatu 'jasangarri' berri bat sortzeko. Horretarako, Jasangarritasunari dagozkion 'estrategia progresista' deritzenak erabiltzen ditu: Gizarte Erantzukizun Korporatiboa (ingelesez, Corporate Social Responsibility, CSR), eta, berriki, Ingurumena, Gizarte eta Gobernantza (ingelesez, Environmental, Social and Governance, ESG). Beren aldetik, ingurumen eta gizarte auzietan aritzen diren aktibistek sentitzen dute jasangarritasuna eta horri lotutako estrategiak ez direla nahikoa erronka horien jatorria aurkitzeko, bereziki arazo horien jatorrian dauden antolakunde politiko eta instituzional berberak badira auzi horiei heltzen dietenak. Estrategia horiek eta horietatik eratorritako ekintzek ez dituzte kolokan jartzen arazo horien erroan dauden oinarrizko egiturak eta sistemak (sinesmenak/usteak), eta hori da gorago aipatutako eszeptizismoaren jatorria.

Sakoneko eraldaketaren aldekoek Kultura Birsortzaile eta Ekonomia Birsortzaile deritzon ikuspegiari heldu diote; hain zuzen, gero eta indartsuagoa da ikuspuntu hori, eta erro sakonak ditu. Gauza bera gertatu da Ekonomia Zirkularrean buru-belarri diharduten pertsonekin; izan ere, Ellen MacArthur Fundazioak zehaztu duen eta orokorrean onartu den definizioaren arabera, ekonomia eredu hori berez da birsortzailea, diseinatuta dagoen moduagatik.⁵ Ikuspegi sakonago horiek ekodiseinua eta bizi zikloaren kudeaketa bateratzen dituzte: Michael Braungart eta William McDonough-ek garatutako *cradle-to-cradle* (sehaskatik sehaskara) diseinu ereduak hala definitu zuen, baita Janine Benyusek garatutako biomimetismoak ere.⁶ Ikuspuntu horiek argi eta garbi aldentzen dira 'hartu, egin, erabili, botu' eredu tradizional eta linealetik, eta eredu zirkularrean gerturatzen dira: produktuak irauteko diseinatzen dira, eta sistemek materialak berrerabili, birmanufakturatuz, hobetzeko berrerabili eta birziklatzea sustatzen dute, begizta ziklo itxi zehaztugabea; hala, giza jardueraren eta naturaren arteko sinbiosia areagotzea da asmoa. Kate Raworth-ek antzeko ekonomia ereduak diseinatu zuen: *Doughnut economics*.⁷

Gizartearen eta planetaren mugak orekatu nahi ditu eredu horrek, ekonomia birsortzaile eta distributibo baten baitan.

Giza diseinuak dituen erronkei aurre egiteko ikuspegi sakonek joera komunak dituzte: guztiek nahi dute joan ja-sangarritasun kontzeptu konbentzionaletatik harago,⁸ eta gizartea eta ingurumena berreskuratu eta birsortuko dituzten sistemak garatzea dute xede, harmonia soziala, berdintasuna eta, azken buruan, naturarekiko sinbiosia lortzeko (Birkeland 2002, Rahimifard *et al.* 2018). Kultura birsortzailea abiada betean da, eta elkarrekin bat egiten duten mugimendu sorta askotarikoa gorpuzten du.

Sakoneko eraldaketaren aldekoek Kultura Birsortzaile eta Ekonomia Birsortzaile deritzon ikuspegiari heldu diote

Egun aurrean ditugun erronka sistemiko globalek, nola diren desparekotasuna, ingurumenaren hondamena eta tentsio sozial nahiz kulturalak, tokian tokiko eraldaketa eskatzen dute, baita hori mundu osoan kopiatu eta moldatzea ere. Eraldaketak norbanakoak, kolektiboak eta erakundeak inplikatu behar ditu, pentsatu eta izateko modu berriak sor daitezten, zeinak inklusiboagoak, parekideagoak eta bideragarriagoak izango baitira epe luzean, eta berebat egingo baitiete aurre oinordetzaren egiturak ordezkatzeko dituzten sistema sozial eta politikoei. Horrenbestez, behar premiazko eta funtsezkoa dugu eraldaketa sakonagoak eta bide argiagoak aurkitzeko, behar-beharrezko trantsizio hori gerta dadin.

Erredukzionismoa, razionalismoa eta monokultura: lehia neoliberalaren eta kapitalaren indibidualismoaren oinarriari aurre egitea

Erredukzionismoari, enpirizismoari eta berrikuntza sistematikoari dagozkien zenbait ikuspuntu modernok onura sozial ugari ekarri dute; auzi sozial eta existentzialei heltzerakoan,

ordea, mugak dauzkate. Zientzian eta teknologian ardaztutako ikuspegi konbentzionalek ahalmen mugatua dute krisi sistemiko eta existentzialei aurre egiteko. Ikuspegi erredukzionistek ez dute giza harreman eta antolakundeen izaera sistemiko eta konplexua kontuan hartzen: horixe dute mugapena.

Froga historikoek erakusten dutenez, estatu aurreko gizarte ugari parekideak ziren,⁹ eta botere hierarkia horizontalak zituzten. Agerikoa da hori, halaber, naturarekin eta genero rolek harreman desberdina duten kultura indigenetan: gauza guztien arteko loturan jartzen dute azpimarra, eta giza esperientziaren gaineko kontzientzia emozionalagoa edo sakonagoa dute (Schulze eta Mooney 1993, Walker 2000).

Erredukzionismoaren mugak baieztatu ahala, jakintza arlo berriak sistemak osotasunean pentsatzea sustatzen ari dira; hala gertatu da, esaterako, basoen nerbio sistemaren inguruan berriki egindako ikerketetan (Simard 2018).¹⁰ Koexistentzia eredu parekideagoetaranzko joerak islatzen duenez, botere egitura hierarkiko tradizionalen mugak errekonozitu dira. Horren ondorioz, arau monoteistak kolokan daude eta bizimodu esanguratsu eta asebetegarriagoekin ordezkatzeko desirak gain hartu die. Beste bizimodu hori bat letorke natura eta unibertsoa hautemateko dugun moduarekin, eta ikusmolde eta pentsamolde pluralistekiko interes berpiztuarekin garatuko litzateke, aniztasuna eta konplexutasuna balioetsita.

Tokian toki garatutako jarduera eta egitasmo asko dira bilaketa horren erakusgarri: egitasmo horiek koexistentzia eredu parekideago bat berreskuratu nahi dute, elkar laguntza eta elkarlana oinarri dituzten komunitate eta erakunde berariazkoen bitartez. Esanahi eta gogobetetasun handiagoa bilatzeko desirak bultzatzen gaitu bizimodu arretatsu eta berariazkoago baterantz, eta horren isla da pentsamendu pluralistarekiko eta bizimodu parekide eta jasangarriagoetara lerratutako filosofiekiko dagoen interes gero eta handiagoa. Gizartearen korrante nagusiak bazter utzi ditu aniztasuna eta konplexutasuna sustatzen dituzten ikusmolde horiek, eta oso intelektual gutxik eta horien jarraitzaile gutxik onartu dituzte. Hala, orain ari

gara atzera deskubritzen hala Kant nola Jung, baita pentsalari existentzialista ugari eta, berrikiago, Ken Wilbur ere: publiko gero eta zabalagoak bereganatzen ditu horien ideiak.

Erantzun globala hedatzea, kontzientzia oinarri duen tokiko ekintza kolektibo deszentralizatuaren bitartez

Genero berdintasunaren, aniztasunaren eta askatasun indibidualaren aldeko mugimendu deszentralizatu eta globalek kokolan jartzen dituzte estatu modernoaren eta mundu ordena globalaren inguruko noziorik oinarrizkoenak. Mugimendu horiek zabalak eta askotarikoak dira, baina feminismoaren laugarren olatuak biltzen ditu. Sare sozialek nahiz sareko aktibismoak ahalbidetu dute goraldi feminista hori (gauza bera gertatu zen Udaberri Arabiarrarekin, Errusiako Pussy Riot mugimendurekin, Femen mugimendurekin, #MeToo kanpainarekin eta, orain, Iranen, Emakumeak-Bizitza-Askatasuna iraultzarekin). Laugarren olatuko feministek zalantzan jarri nahi dute 'emakumeen esperientzia' bakar eta unibertsal bat dagoenik, eta injustizia eta desparekotasun sistematikoa seinalatu nahi dituzte. Beste mugimendu batzuekin intersektzioan zertzen dira, eta denek ere bilatzen dute erantzukizuna, gardentasuna, belaunaldien arteko okerrak zuzentzea, belaunaldi arteko traumak sendatzea, injustizia ekologikoak konpontzea eta gutxiengoaren eskubideak babestea. Gizarte ekitatiboago eta justuago bat sortzeko desira islatzen dute erronka horiek, eta agerian uzten dute pentsamendu alternatibo baterantz lerratzen ari garela, gero eta konplexuagoa eta interkonektatuagoa den munduan esanguratsua eta asebetegarria izango den bizimoldea bilatzeko.

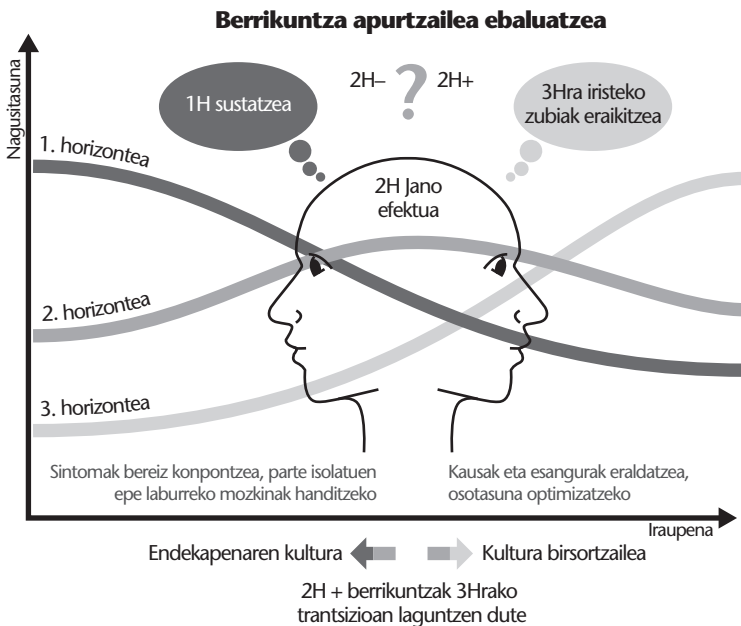
Orokorrean, bi tentsio global nagusi nola areagotzen diren ikusten ari gara. Alde batetik, dagoeneko existitzen diren botere politiko eta ekonomikoek bertikalki egiten dute bultzatzea, goitik behera: gobernantza porrotak eta interes pribatuak esplotatzen dituzte aukera ekonomiko berriak edukitzeko,

jasangarritasunaren auziaren erroan dauden kausei heldu ordez. Bestalde, behetik gora dator bigarren bulkada: komunitatean antolatutako mugimenduek bide berriak urratu nahi dituzte erronka komunei heldu eta aldaketa sortzeko. Gizarte arrakalak egonagatik, eta erresistentzia ekonomikorako indarrik ez badago ere, elkarrekin ikusmolde eta irtenbide berriak lantzeko elkartzen ari da jendea: norbanakoen eta gizartearen ongizatea eta osasuna dituzte helburu, baita ekosistema naturalekin harmonia handiagoa edukitzea ere. Teknologia berriek komunitate deszentralizatuak ahaldundu ditzakete, baina kezka iturri ere badira; izan ere, gero eta kontrol autoritarioagoa dago teknologiaren eskuragarritasunaren gainean, eta zientziak eta teknologiak badute nahikoa botere eraginik edukitzeko askatasunaren, ongizatearen eta giza eskubideen baitan. Ongiaren-aldeko-teknologia eta ongiaren-aldeko-zientzia aldarrikatzen dituen mugimendua handitzen ari da, eta gardentasuna sortu eta interes talde jakinen autoritate zentralizatua geldiarazteko ikuspegiak sustatzen ditu. Gero eta mugimendu zabalagoa dago nork bere burua antolatu eta tokian toki komunitate berriak sortzeko. Erresistentzia eraiki, elikagai eta energia burujabetza garatu eta komunitate indartsuagoak eratu daitezke, elkarbizitzaren eta elkarlanaren bitartez leku eta guneak diseinatz, landaguneak birpopulatu eta ongiaren aldeko teknologia erabiliz: hala nola plataformak edo DLTak (ingelesez, *distributed ledger technology*; honela itzul liteke: kontabilitate banatuko teknologia). Tokian tokiko alkateak eta eskualdeak berebat ari dira herritarren eskakizunei erantzuten: erakunde deszentralizatuen bitartez erakundeak modu berritzailean erreformatu dituzte, praktika onuragarrienak garatu eta partekatu ahal izateko.

Sakoneko berrikuntza, kontzientzia oinarri duen ekintza kolektiboaren bitartez

Antolamenduaren inguruko teoria aldakorrei esker, komunitate berriak loratu dira eta aldaketarako bide berriak

sustatu dituzte. Horren eredu da Massachusetts Institute of Technology (MIT) unibertsitatearen School of Management (SLOAN) erakundearen garatutako ikuspegia. Duela hogei urte inguru sortu zen eskola adar hori, Presencing Institute izenpean. MITeko irakasle titular Otto Scharmer gidari zela, Presencing Institutek U teoria delakoa garatu zuen, aldaketa eta sakoneko berrikuntza bideratzeko marko gisa; egun, U-School for Transformation izena du (Eraldaketa-rako U eskola).¹¹ Sakoneko berrikuntza berebat lerrokatzen da International Futures Forum (Etorkizunen nazioarteko foroa) erakundearen hiru horizonteen ereduarekin; hala, Daniel Christian Wahlen moldaketak etorkizun bideragarri eta birsortzaile baterako trantsizioa agertzen du¹² (H3Uni erakundeak eskaintzen du hiru horizonteen azalpen xehea),¹³ hau da, eraldaketa sakona.

Hiru horizonteen eredua, International Futures Forum erakundearen lanetik moldatua; hirugarren horizonteak sakoneko berrikuntzaren bidea erakusten du. Iturria: Daniel Christian Wahl.

U teoriaren oinarritzko ideia arabera, norbanakoek, kolektiboek eta erakundeek gaitasuna dute *presencing* deritzena egiteko, hau da, 'presentzia lantzeko': auzien azpian datzan

errealitate sakonagoa sumatu eta errealitate horren arabera etorkizun desberdin bat sor dezakete. U teoriak honakoa proposatzen du: aldaketa eta berrikuntza eraginkorrak izan daitezten, halabeharrez ulertu behar du nork bere burua sakonki, baita norberaren ekin-tza eremu den testuinguru

U teoriak metodologia, tresna eta ikastaro irekiak biltzen ditu bere baitan. Norbanako nahiz kolektiboentzako laguntza eskaintzen du

sozial eta sistemiko zabalagoa ere, hala nola norbanakoak eta kolektiboak. Ikuspegi horrek 'kontzientzia oinarri duen sistema aldaketa' aktibatzea eta zabaltzea du helburu. Ekin-tzan oinarritutako ikerketa ikuspegi horren arabera, kontzientzia maila gorena da gizartea eraldatzeko indargune erabakigarria.

Testuinguru horretan, azalean ikusten denaz gaindi begiratzea litzateke kontzientzia: aurrean dugun errealitatean are sakonago murgiltzea, errealitate berri bat azalera dadin, *presencing* edo 'presentzia lantzearen' praktikaren bitartez gure gogo, bihotz eta borondatea aukera horri zabaltzen dizkiogunean. Presentziaren lanketa hori modu kolektiboan eginez, 'ekiteko konfiantza' duten komunitateak garatu ditzakegu, zeinek U teoriaren arabera lan egingo baitute; horrela, gai izango dira gizarte erronka errotikoenei helduko dieten soluzio berriak elkarrekin diseinatu, prototipoak egin, probatu eta garatzeko. Modu horretan, elkarlana eta engaiamendua sustatzeko marko gisa balio du U teoriak, kontzientzia eta kontenplazioa oinarritzat hartuta. Kideak talde dinamiketan areago murgil daitezten laguntzen du, eta erakundeei aukera eskaintzen die berariazko planifikazioa, prototipoen diseinua eta ekimenak aurrera ateratzeko, baita ekin-tza horiek asmo sakonago batekin lerrokatzeko ere.

U teoriak proposatutako ‘presentziaren lanketaren’ atzean, funtsezko ideia hau datza: eredu alternatibo bati etorkizuneari bidea zabaltzeko, bizi dugun errealitatearen ‘jatorrian’ sartu behar dugu; alde horretatik, arretaren edo kontzientziaren ondotik heldu da forma, hau da, gure sinesmen sistemen bitartez (pentsamenduaren bitartez) ematen diogu forma, hein batean, gure errealitateari. Hori horrela, gure ekintzen muinean dagoen barne espazio hori aldatuta, hots, pentsamenduak eta oinarrizko sinesmenak aldatuta, errealitatea alda dezakegu. Hori modu kolektiboan eginez gero, ekintza gune dugun ‘eremu soziala’ aldatzeko gai izango gara. Hala ere, arretak errealitatean duen eragina ulertzeko, maila indibidualean aritzeko dugun moduari erreparatu behar diogu lehenengo.

U teoriak metodologia, tresna eta ikastaro irekiak biltzen ditu bere baitan (doan daude eskuragarri, Creative Commons lizentziarekin). Norbanako nahiz kolektiboentzako laguntza eskaintzen du, talde autogestionatu eta deszentralizatu horiek U teoriak proposatutako prozesutik igaro daitezten. Hala, U eskolaren programen bitartez, online komunitate globalak dituzte topagune, elkarrekin ikasi eta elkarren esperientziak partekatzen.

Presencing Instituterean lana Ego-to-Eco (Egotik Ekora) izeneko markoagatik ere bada ezaguna; hain justu, horren helburua da identifikatutako hiru arrakala handiak lantzea. Horretarako, «izeberg eredu»¹⁴ aplikatzen dute (Scharmer eta Kaufer 2013), zeina beherago hobeto analizatuko baitugu, egungo sistema sozioekonomikoarekin lotuta:

- Marko horren arabera, ikusgai dauden gertakari eta krisien azpian, horien jatorri diren egitura, eredu mental eta iturriak daude. Ez ikusiarena egiten badugu, errealitatearen geruza sakon horiek halabeharrez bultzatuko gaituzte patroi zaharrak behin eta berriro errepikatzen.
- Izebergaren puntaren antzera, egun bizi dugun egoeraren sintomak egungo errealitatearen alderdi ikusgarri eta esplizituak dira. Sintomen artean, auzi eta patologiek

osatutako paisaia zabala aurki dezakegu, eta hiru arrakala hartzen ditu bere baitan: arrakala ekologikoa, gizarte arrakala eta arrakala espirituala.

Halaber, izebergaren ereduaren bitartez hauxe froga daiteke: gure kontzientziaren 'hiru arrakala' horiek hausturak edo hutsuneak sortzen dituztela guk ezagutzen dugun sistemen eta errealitatearekin atzera konektatzeko landu behar ditugun behar sakonagoen artean. Gizartearen minak eta babesguneak identifikatuta, guk sortutako errealitatearen manifestazioa baitira horiek, gizartearen sakoneko erronkei heltzera bideratzen du ekintza Presencing Institutek.¹⁵ U teoriak norbanakoaren nahiz komunitatearen garapenerako baliatzen ditu kontzeptu horiek, eta lidergorako, erakundee-tarako eta hazkunde pertsonalerako erabili dira.

Izeberg ereduak niaren hiru zatiketak erakusten ditu, norbanako nahiz kolektibo gisa.

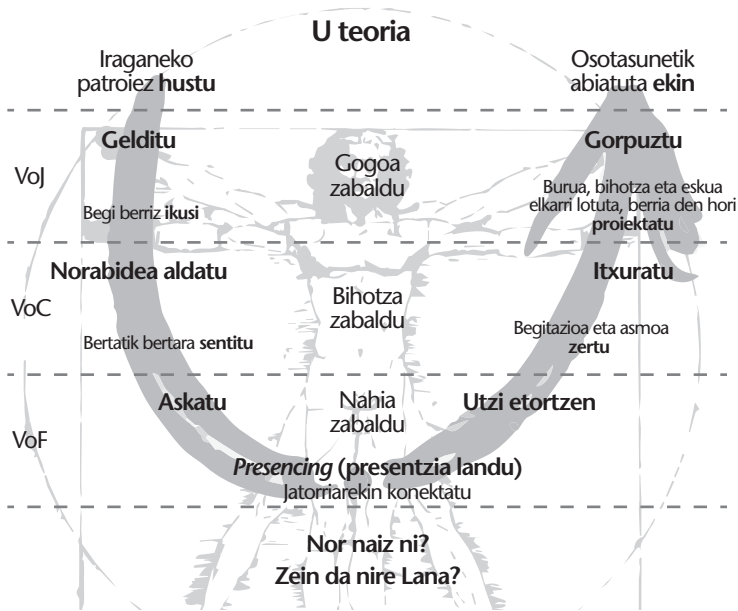
Beheko diagramak U teoria eta izebergaren azpian dautzan hiru mailak irudikatzen ditu; denak ere landu beharrekoak dira erronken jatorrira iristeko.

Gure gizarte egituren artean, izebergaren puntako ondorioen oinarri diren sistemak eta antolamenduak daude, pentsamendu eta paradigmen babesean. Horiei heltzeko modu bakarra pentsamendu horien jatorria eraldatu eta birsortzea da, ondorioak ere berriak izan daitezten. Presentzia landu eta eraldaketa lortzeko prozesuan, U ibilbidean barrena lagunduko diguten hainbat praktika egin behar ditugu: jatorrira jo behar dugu, ezkerretik lehenik eta eskuinetik gero, etorkizun berria loratu eta errealitate berri bat elkarrekin sortzeraino.

Izeberg eredu U teoriarekin bateratuta,
bizi ditugun sintomen jatorrira iritsi gaitzake.

Presentzia lantzeko eta praktika kontzienteen bitartez al-daketa katalizatzeko, hainbat aurrebaldintza landu behar ditugu: ikasitako sinesmen eta arauetan oinarritutako epaiak baztertu behar ditugu (epaiaren ahotsa bazter utzi; hurrengo irudian, ingelesezko VoJ edo *Voice of Judgment* gisa ageri da); errealitatea hautemateko dugun gaitasuna oztopatzen duen zinismoa edo mesfidantza birbideratu behar dugu (zinismoaren ahotsa birbideratu; irudian, ingelesezko VoC edo *Voice of Cynicism* bezala ageri da); eta gudan biziki errotuta dauden beldurrak askatu behar ditugu (beldurraren ahotsa askatu; irudian, ingelesezko VoF edo *Voice of Fear* bezala ageri da), beldur horiek adierazten baitute begien aurrean ditugun errealitateei atxikitzen gatazkiela. Presente egotearen helburua da norbanako eta kolektiboek beren potentzialik gorena eta xederik onena zein den ulertu eta horretara iristea; hau da, honakoak deskubritzea: nor naiz ni? eta, zein da nire lana? Horrenbestez, metodo horrek norbanakoaren trantsizioa bultzatzea du helburu: beren xede sakonekin bat ez datozen lanak egitetik ('l' xehez idatzia), Lan egitera igaro daitezkeen ('l' larriz); izan ere, azken horren xedea da norbere xede gorena eta eguneroko ahalegin eta ekintzak bateratzea.

U teoriaren prozesuaren mapa xehe bat, sakoneko eraldaketaren bidean.

U teoriari esker, bestelako emaitzak sortzen dira, eta, hala, ekosistema berriak elkarrekin sortzeko balia daiteke. Prozesuaren baitan, ezinbestekoa da askatzea, presentzia lantzea, ideia berriak mamitzea, prototipoak diseinatzea eta aldaketa gorpuztea. Mentalki eta emozionalki zabaldu nahi badute, eta elkarrekin errealitate berri batera igarotzeko adorea bildu nahi badute, parte hartzaileek zabalik izan behar dituzte ‘gogoa’, ‘bihotza’ eta ‘nahia’. Gune sozial eta kolektibo seguru bat sortu eta zaindu beharra dago, aldaketa gertatzeko ezinbestekoa baita, prozesuan inplikaturako pertsonak zabaldu eta aska daitezen laguntzen duen heinean.

*The Journal of Awareness-Based Systems Change*¹⁶ (kontzientzia oinarri duten sistemen aldaketa) aldizkariaren arabera, ikerlari eta profesionalentzat plataforma global bat elkarrekin sortzeko eginiko ahalegin handiago baten parte da U teoria, eta kontzientzia oinarri duten sistemen aldaketaren eremuari dagokio. Prozesu horretan, gizarte sistemen sakoneko egiturak

elkarrekin arakatu behar ditugu, horiek aldatzeko eta funtsezko gizarte erronkei helduko dieten emaitza berriak lortzeko. Arlo sozialak berebiziko esangura du praktikak nahiz gizarte sistema aldatzerakoan: gizarte sistemari barrutik nahiz kanpotik erreparatzen dio, eta errealitate sorkuntza indibidual, sozial eta erlazionalaren geruzarik ikusgaitzeneri heltzen die.

2021ean Suedian garatutako Inner Development Goals¹⁷ ekimen eta komunitatea (ingelesezko siglekin, IDG; euskaraz: barne garapenerako helburuak) bat dator sakoneko berrikuntzarekin eta berariazko eraldaketarekin. Presencing Institutek bezalatsu, IDG komunitate eta ekintzak berebat dira aldaketa sistemikoa tokian toki lantzen ari diren pertsona eta talde sare deszentralizatu eta globalaren ordezkari. IDG komunitatearen programa globala oso azkar ari da hazten, eta horren parte diren tokian tokiko jardunguneak saretzen ari dira: horiek guztiek baieztatzen dutenez, barne garapena eta eraldaketa kolektiboa ezinbesteko baldintza dira Garapen Jasangarrirako Helburuak (GJH) lortzeko. Garapen jasangarria gauzatzeko trebetasun eraldatzaileen funtsezko marko bat eskaintzea da IDG delakoen helburua, eta, horretarako, kosorkuntza ikuspegia eta beharrezko trebetasun horiek garatzeko metodo zientifikoa biltzen dituen kit bat jartzen du eskuragarri: lizentzia irekiaren bitartez, metodo horiek dohainik erabil ditzake edonork. Egungo IDG markoak bost dimentsio eta hogeita hiru trebetasun eta ezaugarri jasotzen ditu, eta horiek guztiak bereziki erabakigarriak suertatzen dira GJHak betetzeko aldaketan.

1	Izatea – Niarekiko harremana
2	Pentsatzea – Gaitasun kognitiboak
3	Harremanetan egotea – Besteak eta mundua zaintzea
4	Elkarlana – Gaitasun sozialak
5	Ekitea – Aldaketa bultzatzea

Barne garapenak hartu beharreko neurria,
IDG komunitateak zehaztu duen moduan.

Ekimen eta kolaborazio global ugari jakintza partekatzea eta komunitate nahiz norbanakoak ekintzara bultzatzea dute xede, eta, helburu hori lortzeko bidean, bitartekari dituzte tokian tokiko jardunguneen sarea eta globalki konektatuta dauden taldeak, zeinak lanean ari baitira aurrean ditugun erronkei erantzuteko modua aldatzeko, are goitik behera egiturako politikak gidatutako ekimenek aurrera jarraitzen badute ere. Ildo beretik, International Futures Forum¹⁸ erakundeak garatutako hiru horizonteen ereduak berebat azpimarratzen du eraldaketa sakona behar-beharrezkoa dela alternatiba bideragarri bat eraikitzeko, ohiko negozio ereduak eta gehikuntzan oinarritutako ikuspegiek ez baitute halakorik egingo.

Kontzientzia oinarri duen sistema aldaketa eta ekintza kolektiboa, praktikan

Nire lan pertsonalean, jasangarritasunaren eta diseinu birsortzaile sistemikoaren eredura igaro den ekonomista naizen aldetik, jakitun naiz jasangarritasuna ez dela nahikoa arazo ekologiko eta sozialak birsortu eta berrezartzeko. Izan ere, zientzialarien eta adituen komunitateak ohartarazi bezala, eta NBERen Ekintzaren Hamarkadan aitortu bezala, denbora tarte laburra dugu erreakzionatzeko eta 2030 eta 2050 urteetarako helburuak betetzeko. Niretzat, argi eta garbi dago: larrialdi ekosozial globalaren eta tokian toki azaleratzen diren sintomen aurrean, egungo instituzioen jasangarritasun bulkada geldoegia da, eta ez da nahikoa; gainera, pentsamolde esploatazaile nagusiak zuzentzen ditu instituzio horiek, funtsean.

2020an, HumanNation enpresa eta agentzia jarri nuen abian, Kultura eta Ekonomia Birsortzaile bateranzko trantsizio bidea garatu dadin sustatu eta laguntzeko, berrikuntza sakoneko metodoak aplikatuta. Bide horretan, lasaigarria suertatu zait trantsizio bera egiten ari den beste hainbat pertsona aurkitzea. Izan ere, horiek ere erabat sinetsita daude arazoen jatorrira jota baino ez dela posible sakoneko aldaketa gertatzerik; horretarako, gure barne muinetik lan

egin beharra dagoela pentsatzen dute. Trantsizio sakonago horren alde lanean ari diren norbanako eta kolektibo sareek osatzen duten komunitate globala izugarria da. Trantsizio birsortzailea aztertzen ari nintzela, U teoria aplikatzen ikasi nuen. Orain, gauza bera egin dut IDG markoarekin: ikuspegi horrek aski errotutako auzi sozialak lantzeko baliabideak eskaintzen dizkie erakundeei nahiz pertsona berritzaileei, eta auzi sakon horiei egiaz heltzea du xede; hots, ez da mugatzen dagoeneko martxan dauden negozio ereduak edo *modus operandi*-ei jasangarritasun irizpideak gehitzera.

Bizitza eta gizatasuna ardatz dituzten diseinu pentsamolde horiek marko eta oinarri indartsuak eskaintzen dituzte berrikuntza erradikal eta apurtzaile berriak sustatzeko, tokian tokian egin eta elkarlan globalean arituta. Sakoneko berrikuntzarako teknikak azkartu egingo dute Europako Batasunaren politika eta ildoak argi eta garbi definitutako helburuak betetzeko trantsizioa; haatik, Green Deal eta New European Bauhaus-en antzera, egiazki berariazkoak diren proiektu eraginkorren bidez egin nahi lukete hori. Hala-ko proiektuek gizartearen min guneak arduratu behar dute, zuzen-zuzenean: hiru arrakalei heldu behar diete, eta gizartean azaltzen diren burbuilak nahiz gune itsuak landu behar dituzte.

U teoria aplikatzeko, u-Lab programa balia daiteke, zeina ekosisteman inpaktua edukitzeko prototipo eta ereduak garatzera iritsi baita. Azken hiru urteetan, lantalde motor bat eta kolaboratzaileak are urrunago heldu dira, eta hurrengo u-Lab x2 programa azkartzailaren¹⁹ bitartez garatu dugu gure egitasmoa. Halaber, erakundeen kudeaketarako eredu alternatiboak arakatzearan

Bizitza eta gizatasuna ardatz dituzten diseinu pentsamolde horiek marko eta oinarri indartsuak eskaintzen dituzte berrikuntza erradikal eta apurtzaile berriak sustatzeko, tokian tokian egin eta elkarlan globalean arituta

datza gure lana, tokiko ekonomiak atzera indartu eta enpresa txiki eta ertainek gidatutako negozio kluster lokalak garatzeko; besteak beste, honakoak aztertzen ditugu: Steward Ownership (administrazio jabetza) ereduko enpresak, Shared Wealth (aberastasun partekatua) ereduak eta TEAL erakundeak. Gure azken kontzeptu ereduak landaguneak birpopulatzeko beharra du ardatz: gazteak eta emakumeak populaziorik gabeko landaguneein konekta daitezzen bultzatu nahi dugu, baita urrutiko lana eta ekoizpen eredu deszentralizatuak ahalbidetu ere. Horretarako, aurrez identifikatutako kokagune zehatzetan proiektu pilotuak proposatuko ditugu lehenik. Landaguneein eta hiriguneein arteko lotura sustatu nahi du egitasmo horrek; horretarako, gazteek eta emakumeek behetik gora zuzendutako ekintzazailtza eta berrikuntza bultzatuko du, lau helizeko (ingelesez, Four-Helix) lankidetzaren ekosistemaren laguntzarekin; besteak beste, hezkuntza eta ikerketa erakundeekin, tokiko agintari publikoekin eta bestelako enpreekin batera lan eginez (Schütz, Heidingsfelder eta Schraudner 2019).

Azken oharrak

Gorago azaldutako hiru horizonteen ereduari atzera erreferentzia eginez, etorkizun bideragarri bateranzko aldaketa egiazko eta sakonaren sorburuan ezinbestean egongo da sor-kuntza erabatekoa eta tokian toki oinarritutako antolakunde progresista eta eklektikoek bultzatutako eraldaketa; hala, tokiko komunitate, ekintzaile, barne ekintzaile eta lider ameslariak urratuko dute bide berri hori. Elkarrekin ikasi eta jakintza partekatzeko sare eta gune global konektatuak sortuta, tokian tokiko ahaleginak susta daitezke, eta bertan aurkitutako konponbideak beste leku batzuetan moldatu eta errepikatu.

Gutxikako aldaketek aurrera egingo dute 'jasangarritasunaren' bitartez: horietako zenbait hutsalak eta kaltegarriak izango dira, baina beste batzuek hiru arrakalak konpondu eta onbideratzeko balioko dute.

Etorkizun birsortzaile, berde, inklusibo eta, beraz, bidera-garrirako bidean, trantsizio horren kontrako indarrak egon badaude. Interes pribatuek eta ideia kontserbadoreek baldintzatutako zenbait indar kontraerasoan ari dira, eta eraberritzearen edo sozialki inklusiboa den trantsizio berdearen aurkako indar arriskutsuak hauspotzen ari dira. Politikariek bideratutako kontraerasoak ausarki ukatzen du larrialdi ekosoziala, edo beste batzuei egotzen die erro-erroko arazoan errua, gizarte arrakala areago zulatuz. Kontraeraso indartsu horrek erakunde politikoei eragiten die, politika espektroan ezker eta eskuin mutur berriak sortzen ditu eta liskarrak eragiten ditu tokian tokiko komunitateen baitan. Horren aurrean, politikariek noraezean dabilen publiko etsia mobilizatzen dute, masa hori irensten errazak diren erantzun nostalgikoekin bazkatuta; horren ondorioz, batzuetan, komunitateak modu arriskutsu eta are bortitzean zatitzen dira. Egoera onbideratzeko aukerari kontra egiten dion itzaleko indar hori ezker eta eskuineko politikagintza tradizioaletik harago doa.

Gizateria bere historiako bidegurutze erabakigarrian dago, bere etorkizun larria taxutu beharrean. Zibilizazio gisa bizirauteko gaitasuna indar kontserbadoreen aurkakotasuna jasateko gai diren indar birsortzaileen baitan dago. Indar birsortzaile horien arrakastak zehaztuko du zer-nolako azkartasunarekin erantzungo diogun larrialdi ekosozialari. Klima aldaketak, biodibertsitatearen galerak, gizarte bazterkeriak eta indarkeriak dagoeneko eragina dute gugan, eta gizateriaren etorkizuna ziurgabetasunez betetzen dute.

Baina badugu arrazoirik baikortasunez, itxaropenez, motibazioz eta erabakimenez beteta egoteko ere, bide birsortzaileak itsasargi itxaropentsu bat eta aukera boteretsu bat eskaintzen baitizkigu erronka existentzial hori gainditzeko. Une honetan hartzen dugun erabakiak gizateriaren etorkizuna taxutuko du, eta gure biziraupena baldintzatuko du. Aukera paregabea dugu gizartearen sistema eragilearen mui-na berridazteko. Ilustrazioan eta Urrezko Aro Islamikoan pentsamolde eta gizarte egitura berriak loratu ziren bezalaxe,

garai honetan are sakonera jo behar dugu guk, auzitan jar-
tzeko desoreka oro: gizonen eta emakumeen artekoa, gizaki
ororen artekoa eta gizakien eta naturaren artekoa. Gutako
bakoitzak gure oinarritzko balioak berriro aztertu behar ditu:
hala nola autodeterminazioa, askatasuna, parekidetasuna eta
gure espiritualtasunaren askatasun paregabea. Haatik, ahal
den heinean, prozesu horrek kolektiboa izan behar du. Hori
eginez gero, oinarrian datzan sistema eragilearen muina be-
rriatzeko dugu, sistema bera berrabiaraziko dugu eta etor-
kizun hobea eraikiko dugu, modu egia eta esanguratsuan:
tokian toki hasi eta mundu osoan zabalduko da. 🌱

Oharrak

1. www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html
2. www.oxfam.org/en/tags/inequality
3. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/The-Global-Illicit-Economy-GITOC-Low.pdf>
4. www.un.org/sustainabledevelopment/decade-of-action
5. <https://ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview>
6. <https://biomimicry.org/what-is-biomimicry>
7. www.kateraworth.com/doughnut
8. <https://designforsustainability.medium.com/sustainability-is-not-enough-we-need-regenerative-cultures-4abb3c78e68b>
9. www.science.org/doi/10.1126/science.aaa5139
10. <https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2019/exploring-the-underground-network-of-trees-the-nervous-system-of-the-forest>
11. www.u-school.org
12. <https://medium.com/activate-the-future/the-three-horizons-of-innovation-and-culture-change-d9681b0e0b0f>
13. www.h3uni.org/tutorial/three-horizons
14. www.u-school.org/ego-to-eco
15. www.u-school.org/acupuncture-points
16. <https://jabsc.org/index.php/jabsc>
17. www.innerdevelopmentgoals.org

18. www.internationalfuturesforum.com/three-horizons
19. www.u-school.org/offerings/ulab-2x-2023
www.aspeninstitute.org/wp-content/uploads/files/content/docs/pubs/4th%20sector%20paper%20-%20exec%20summary%20FINAL.pdf

Bibliografia

- Birkeland, Janis (2002): *Design for Sustainability. A Sourcebook of Integrated, Eco-logical Solutions*, Londres, Earthscan.
- Graeber, David; Wengrow, David (2021): *The Dawn of Everything. A New History of Humanity*, New York, Farrar, Straus and Giroux.
- Hawken, Paul (2007): *Blessed Unrest. How the Largest Movement in the World Came into Being and Why No One Saw It Coming*, New York, Viking Press.
- Kauffman, Stuart A. (1995), *The Limitations of Reductionism in Biology*.
- Lerner, Gerda (1987): *The Creation of Patriarchy*, New York, Oxford University Press.
- Mang, Pamela; Reed, Bill (2012): 'Regenerative Development and Design', in Vivian Loftness, Dagmar Haase (argk.): *Sustainable Built Environments*, New York, Springer, 478-501. doi: 10.1007/978-1-4614-5828-9_303.
- McDonough, William; Braungart, Michael (2002): *Cradle to Cradle. Remaking the Way We Make Things*, New York, North Point Press.
- Rahimifard, Shahin *et al.* (2018): 'Net Positive Manufacturing: A Restoring, Self-healing and Regenerative Approach to Future Industrial Development', *Procedia Manufact* 21, 2-9.
- Scharmer, Otto; Kaufer, Katrin (2013): *Leading from the Emerging Future. From Ego-System to Eco-System Economies*, San Francisco, Berrett-Koehler Publishers.
- Schulze, Ernst Detlef; Mooney, Harold A. (1993): *Holism and reductionism in ecology: The debate continues*.
- Schütz, Florian; Heidingsfelder, Marie Lena; Schraudner, Martina (2019): 'Co-shaping the Future in Quadruple Helix Innovation Systems', *She Ji. The Journal of Design, Economics, and Innovation* 5(2), 128-146.
- Simard, Suzanne W. (2018): 'Mycorrhizal Networks Facilitate Tree Communication, Learning, and Memory', in Frantisek Baluska, Monica Gagliano eta Guenther Witzany (argk.): *Memory and Learning in Plants*, Cham, Springer, 191-213.
- Walker, Evan Harris (2000): *The Physics of Consciousness. The Quantum Mind and the Meaning of Life*, Cambridge, Perseus.
- Wilber, Ken (2000): *Sex, Ecology, Spirituality. The Spirit of Evolution*, Boulder, Shambhala.

Erreferentzia osagarriak

Diru sarrera eta aberastasun desparekotasunari buruzko txostenak

Credit Suisse Global Wealth Factbook (2012)

www.una.org.uk/magazine/summer-2012/natalie-samarasinghe-fresh-approach-global-economic-governance

<https://inequality.org/facts/global-inequality/#global-wealth-inequality>

2018: www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2018-01-22/richest-1-percent-bagged-82-percent-wealth-created-last-year

www.oxfam.org/en/press-releases/worlds-billionaires-have-more-wealth-46-billion-people

2021: www.oxfam.org.au/wp-content/uploads/2021/01/Oxfam-The-Inequality-Virus-Report-2021.pdf

www.weforum.org/agenda/2017/04/the-new-economic-model-that-could-end-inequality-doughnut (Iturria: Munduko Ekonomia Foroa).

Ikus hau ere: Doughnut Economics Action Lab (<https://doughnutecconomics.org>).

Cottey, Alan (2022): 'Climate and nature emergency: From scientists' warnings to sufficient action', *Public Understanding of Science* 31(6), 818-826. doi.org/10.1177/09636625221100076.

'The global risks landscape & the risks-trends' (www.zurich.com/en/knowledge/topics/global-risks/global-risks-landscape-and-risks-trends-interconnections-maps-2019) (Iturria: Zurich Insurance Group Ltd: www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2021).

www.weforum.org/agenda/2020/04/who-funds-world-health-organization-un-coronavirus-pandemic-covid-trump

'Confronting the Climate Crisis with Scientist Activism: the Essential Role of Rule Breakers' (<https://blog.ucsusa.org/erika-spanger-siegfried/confronting-the-climate-crisis-with-scientist-activism-the-essential-role-of-rule-breakers>).